

О. С. Ткачук,

суддя Великої Палати Верховного Суду
доктор юридичних наук, доцент

ВЕЛИКА ПАЛАТА ВЕРХОВНОГО СУДУ. ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОСТІ ТА ЄДНОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає, що у складі Верховного Суду діють: Велика Палата Верховного Суду, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд.

Велика Палата Верховного Суду є постійно діючим колегіальним органом Верховного Суду, у якому працює двадцять один суддя Верховного Суду. Засідання Великої Палати Верховного Суду вважається правомочним, якщо на ньому присутні не менше ніж дві третини її складу, тобто 14 суддів.

Кожен касаційний суд у складі Верховного Суду обирає по п'ять суддів до Великої Палати Верховного Суду. До складу Великої Палати Верховного Суду також входить Голова Верховного Суду за посадою. Таким чином, за участі в засіданнях Великої Палати всіх обраних до цього органу суддів, бере участь по п'ять суддів, які спеціалізуються на питаннях адміністративної, цивільної, кримінальної юрисдикції та шість суддів, що мають кваліфікацію у вирішенні справ господарської юрисдикції.

Такий склад Великої Палати Верховного Суду обумовлений тим, що вона здійснює перегляд судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права, діє як суд апеляційної інстанції у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції, аналізує судову статистику та вивчає судову практику, здійснює узагальнення судової практики та інші повноваження.

Перевага у кількісному стані суддів однієї з юрисдикцій пов'язана з тим, що

до складу Великої Палати за посадою входить і Голова Верховного Суду. Оскільки Голова Верховного Суду також входить до складу Вищої ради правосуддя, то відповідно до ст. 35 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» та, виконуючи вказівку Пленуму Верховного Суду, Голова Верховного Суду не бере участі в розгляді Великою Палатою справ щодо перегляду рішень Вищої ради правосуддя.

Специфічність завдань, які виконує Велика Палата Верховного Суду, особливий порядок прийняття та розгляду цим колегіальним органом справ викликає певну дискусію про його статус, функції і роль у забезпеченні сталості та єдності судової практики. Для того щоб комплексно проаналізувати ці питання і розтлумачити відповідні норми права, маємо зупинитися на наступному.

Ключове завдання усього Верховного Суду якраз полягає в тому, щоб діяльність судів була спрямована на реалізацію права кожного звернутися до суду з метою вирішення юридичного спору, або ж із метою оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, щоб така діяльність відповідала принципам верховенства права, правової визначеності як його необхідного компоненту.

Ціле завжди складається з певних елементів. Так, молекула складається з атомних ядер, оточених певним числом внутрішніх електронів та зовнішніх валентних електронів, що пов'язані нерозривними зв'язками.

Провадження ж, судочинство у Великій Палаті Верховного Суду також має

свої складові. Зокрема, здійснюється за кількома різними процедурами, які виконують судді касаційних судів різної юрисдикції, з метою забезпечення реалізації ідей подальшої уніфікації правил судочинства та забезпечення сталості та єдності судової практики. Зокрема, це апеляційне провадження за правилами адміністративного судочинства, касаційне провадження за правилами цивільного, кримінального, господарського і того ж адміністративного судочинства. Окрім того, Велика Палата Верховного Суду наділена правом на перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. І тільки Велика Палата Верховного Суду має право перегляду судових рішень у зв'язку зі встановленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи національними судами.

За одинадцять місяців 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула близько 1580 справ. Таким чином, у середньому, щомісяця було вирішено більше 140 правових питань, або ж 35 на тиждень. Зважаючи на те, що у Великій Палаті всі справи слухаються повним складом — 21 суддею, можемо сказати, що середнє робоче навантаження на суддю Великої Палати, як мінімум, у півтора рази перевищує навантаження судді Касаційного цивільного суду Верховного Суду, а судді Касаційного кримінального суду — в п'ять разів.

На прикладі цивільних процесуальних норм можемо простежити типовий рух справи, що розглядається Великою Палатою.

Після прийняття касаційної скарги, Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, палати або об'єднаної палати, передає справу на розгляд Великої Палати, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Вер-

ховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду.

Так само, Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду передає справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати.

Той же касаційний суд має право передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Цивільна справа підлягає передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду й тоді, коли учасник справи оскаржує судові рішення з підстав порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції, крім випадків, якщо:

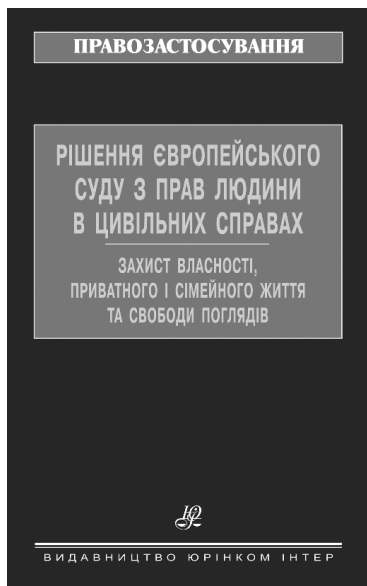
- 1) учасник справи, який оскаржує судові рішення, брав участь у розгляді справи в судах першої чи апеляційної інстанції і не заявляв про порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції;
- 2) учасник справи, який оскаржує судові рішення, не обґрунтував порушення судом правил предметної чи суб'єктної юрисдикції наявністю судових рішень Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду у справі з подібною підставою та предметом позову в подібних правовідносинах;
- 3) Велика Палата Верховного Суду вже викладала у своїй постанові висновок щодо питання предметної чи суб'єктної юрисдикції спору в подібних правовідносинах.

Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується Касаційним цивільним судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи.

Після надходження справи Велика Палата Верховного Суду може дійти ви-

сновку про відсутність підстав для передачі справи на її розгляд, або ж про недоцільність розгляду справи Великою Палатою Верховного Суду, зокрема через відсутність виключної правової проблеми, наявність висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду, або якщо Великою Палатою Верховного Суду вже висловлена правова позиція щодо юрисдикції спору в подібних правовідносинах. У таких випадках справа повертається (передається) відповідній колегії (палаті, об'єднаній палаті) для розгляду. справа, повернута на розгляд колегії (палати, об'єднаної палати), не може бути передана повторно на розгляд Великої Палати.

Специфіка розгляду справ, які надходять до Великої Палати Верховного Суду в порядку касаційного провадження, простежуються в тому, що переважна їх більшість вирішується, по-перше, у письмовому провадженні. По-друге, вирішальну роль у формуванні правових позицій і ухваленні рішень Великою Палатою мають судді юрисдикцій, що спеціалізуються в іншій галузі права. По-третє, Велика Палата Верховного Суду є, по суті, касаційним судом, який вирішує юрисдикційні спори і безпосередньо забезпечує доступ до правосуддя за наявності конфлікту юрисдикцій, а також судом, що вирішує юридичні спори, які особливо важливі для забезпечення розвитку права, його сталості і єдності.

Рішення Європейського суду з прав людини в цивільних справах. Захист власності, приватного і сімейного життя та свободи поглядів / упоряд. О. В. Ковальський; за ред. О. С. Захарової. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 328 с.

ISBN 978-966-667-734-4

У збірнику підібрано рішення ЄСПЛ, які стосуються важливих сфер правового життя людини, а саме: захисту власності, приватного і сімейного життя, а також свободи поглядів. Суди мають обов'язково враховувати дані рішення у подальшій практиці правозастосування.

Збірник стане у пригоді учасникам судочинства; він допоможе не лише орієнтувати суб'єктів судочинства, а й віднайти відповідні аргументи щодо прийняття рішень у цивільних справах.